

УДК 331.5.024.54, 331.526, 331.522

Гродська В.О.,
студент гр. МЕ – 14СК
Глевацька Н.М. – науковий керівник,
канд. екон. наук, доцент кафедри економіки праці та менеджменту
Кіровоградський національний технічний університет

Людські ресурси підприємств АПК: формування та використання

Агропромисловий комплекс найбільш бюджетоутворююча та валютоємна галузь виробничої сфери України. У процесі забезпечення функціонування, динамічного розвитку, конкурентоспроможності і рентабельності підприємств АПК найбільший вплив мають трудові ресурси. Процеси формування та розвитку трудового потенціалу підприємств АПК динамічно і тісно пов'язані з демографічними явищами та їхнім перебігом у країні. Результати кількісного аналізу трудових ресурсів АПК в контексті зміни чисельності населення України представлені в табл. 1.

Як свідчать дані табл. 1, в Україні простежується чітка тенденція до зменшення населення. За останні п'ять років чисельність українців скоротилася на 600 тис. чол. – з 46,0 до 45,4 млн. чол. Така демографічна ситуація негативно вплинула на кількість економічно активного населення, яке зменшилось відповідно на 1167,5 тис. чол. Число безробітних в сільському, лісовому та мисливському господарстві у 2013 та 2014 роках відповідно складало 112,5 та 112,6 тис. осіб [1].

Розвиток сільських територій прямо залежить від якості управління трудовим потенціалом (забезпечення умов для його збереження і відтворення, створення можливостей для ефективного прикладення трудової діяльності, регулювання мобільності працівників [3] тощо). Оцінюючи стан та перспективи розвитку людських ресурсів села та забезпечення сільського населення робочими місцями, слід зупинитися, зокрема, на наступних аспектах.

1. Знецінення сільської праці та перевага екстенсивного с/г виробництва. Земля є національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави (Конституція України, Ст. 14). Сьогодні держава фактично усунена від управління перерозподілом державної і спільної власності на селі і це спричиняє суттєву диференціацію населення за рівнями доходів, володінням землею і майном. Землі фактично сконцентровані в незначній кількості власників [4], знизилася ефективність використання угідь, впала рентабельність малих і середніх господарств, застосовуються екстенсивні технології і застарілі форми організації праці. Посилилась монополізація аграрного ринку, агрохолдинги активно скорочують чисельність найманих працівників і знижують витрати на оплату праці. Номінальна середньомісячна зарплата штатних працівників сільського господарства у 2014 році складала 73,4% від середньомісячної номінальної заробітної плати штатних працівників в цілому по Україні (див. табл.1).

2. Міграція сільського населення, особливо, молоді впливає на зниження народжуваності на селі, старіння населення, зменшення кількості працюючих та погіршення якості трудового потенціалу, зростання частки осіб непрацездатного віку в загальній чисельності селян і, відповідно, збільшення економічного навантаження на працездатне населення. Зменшення чисельності сільських мешканців в Україні нібито лежить в руслі світових тенденцій.

Таблиця 1 – Динаміка формування людських ресурсів України

№ п/п	Показники	Од. вим.	Роки				
			2010	2011	2012	2013	2014
1	Чисельність населення	млн. осіб	46,0	45,8	45,6	45,6	45,4
2	Економічно активне населення у працездатному віці	тис. осіб	20220,7	20247,9	20393,5	20478,2	19033,2
3.	Чисельність зайнятих у віці 15-70 років	тис. осіб	20266,0	20324,2	20354,3	20404,1	18073,3
4.	Чисельність зайнятих у працездатному віці	тис. осіб	18436,5	18516,2	18736,9	18901,8	17188,1
5.	Зайняте населення в сільському, лісовому та рибному господарствах	тис. осіб	2935,6	3393,8	3308,5	3389,0	3091,4
6.	Середньооблікова чисельність штатних працівників, всього: у т. ч. в сільському господарстві	тис. осіб.	10993,4	10779,3	10718,7	9901,0	9022,0
7.	Безробітне населення (за методологією МОП) у працездатному віці	тис. осіб	1784,2	1731,7	1656,6	1576,4	1847,1
8.	Звільнення працівників за причинами в сільському, лісовому та рибному господарствах: плинність кадрів скорочення штатів	тис. осіб.	320,5 8,3	314,8 12,6	331,4 7,6	274,8 7,1	248,4 3,8
9.	Потреба роботодавців у працівниках для заміщення вільних робочих місць (вакантних посад): в сільському, лісовому та рибному господарствах; кваліфіковані працівники сільського, лісового та рибного господарств	тис. осіб.	2,7 0,4	2,9 0,57	2,5 0,6	2,3 0,4	1,6 0,4
10.	Навчено новими професіям – сільське господарство, мисливство та пов’язані з ними послуги	тис. осіб	3,0	2,6	2,8	3,0	2,2
11.	Підвищили кваліфікацію – сільське господарство, мисливство та пов’язані з ними послуги	тис. осіб	5,3	6,0	6,1	4,8	5,3
12.	Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників	грн.	2239	2633	3026	3265	3480
13.	Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників сільського, лісового та рибного господарства	грн.	1472	1853	2086	2340	2556
	у відсотках до середньомісячної номінальної заробітної плати штатних працівників	%	65,7	70,4	69,0	71,7	73,4
14.	Стан травматизму в агропромисловому комплексі	осіб	983	978	846	691	602

Джерело: складено за даними [1, 2].

Так, в сільському, лісовому та мисливському господарстві в 2014р. було зайнято близько 17,9% всього економічно активного населення країни (див. табл.1).

В країнах Західної Європи та в США чисельність таких людей відповідно становить 6-7%, та 5%. Можна прогнозувати, що більше як 1,5 млн. економічно активних мешканців сільської місцевості в найближчі роки мігрують в міста, інші регіони та за кордон. Основними причинами зростання міграції можна назвати: зниження рівня зайнятості; низькі заробітні плати; занепад соціальної сфери; зниження якості освітніх послуг; відсутність якісних робочих місць; руйнацію неаграрних секторів та низькі можливості альтернативної зайнятості на селі; уповільнення перерозподілу робочих місць до суміжних секторів, що є сервісними для безпосереднього виробництва аграрної продукції (постачання засобів виробництва, виробничо-технічне обслуговування; заготівля, переробка, зберігання, транспортування та реалізація продукції; дорожньо-транспортне господарство, зв'язок тощо).

З точки зору державної політики, увага має бути зосереджена зокрема на:

- формуванні поведінки суб'єктів економічної діяльності, у першу чергу, роботодавців, на засадах сталого розвитку (з акцентом на соціальній складовій розвитку сільських територій, ефективному господарюванні, деаграризації зайнятості й збереженні природного середовища села);
- ефективності інвестицій у соціальну сферу, зокрема оптимізація ринку праці та сфери трудових відносин;
- посиленні соціальної відповідальності агробізнесу у сфері охорони праці, через створення ефективних робочих місць з конкурентоспроможним рівнем оплати праці і соціальних пільг, виконання встановлених законодавством і колективними договорами норм і гарантій у сфері соціально-трудових відносин, забезпечення безпечних умов праці, сприяння підвищенню культурного і освітнього рівня найманих працівників [5];
- сприянні оптимізації поділу праці на сільських територіях та диверсифікації сфер зайнятості;
- створенні і підтримці ефективної системи взаємодії ВУЗів з внутрішнім і зовнішнім споживачами з питань максимального (у процентному співвідношенні) працевлаштування випускників підготовлених для АПК. Підвищення якості моніторингу ринку праці в сільському підкомплексі на предмет затребуваності у випускниках. Організовувати систему своєчасного і достовірного інформування студентів і випускників про стан ринку праці регіонів та України в цілому і в агросфері зокрема. Сприяти молодим спеціалістам АПК у післядипломній освіті.

Список літератури

1. Державна служба статистики [Електронний ресурс]: [офіційний веб – сайт]. – Електронні дані. – [Держстат України, 1998-2016. Дата останньої модифікації: 3/06/116]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/tp/ean/ean_u/osp_rik_b_07u.htm.
2. Державна служба гірничого нагляду та промислової безпеки [Електронний ресурс]: [офіційна веб-сторінка]. – Електронні дані. – [2015 “Держгірпромнагляд України”].- Режим доступу: <http://dnop.gov.ua/index.php/uk/operativna-informatsiya/travmatizm/10087-vidomosti-pro-stan-virobnichogo-travmatizmu-za-12-misyatsiv-2013-roku>
3. Гаврилко П. П. Пріоритети збереження трудового потенціалу сільських територій [Електронний ресурс] / П. П. Гаврилко // Ефективна економіка. – 2012. – № 5 – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1149>
4. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2011 році / К. – Державний комітет статистики України, 2011. – С. 14.
5. Глевацька Н. М. Соціальна відповідальність бізнесу у сфері охорони праці як чинник посилення його конкурентоспроможності / Соціальна відповідальність влади, бізнесу, громадян: монографія : у 2-х т. / за ред. Г. Г. Півняк; М-во освіти і науки України; Нац. гірн. ун-т. – Д. : НГУ, 2014. – Т.1. – С. 455-503.